

De eerste hoofdartikelen die in de gelijkgeschakelde Nederlandse pers verschenen (Goedemans, de hoofdredacteur van *De Telegraaf*, was, wat de grote bladen betreft, de enige die zweeg), sloten in het algemeen bij deze frasen aan, zij het dat ze meer gedempt weergegeven werden. 'Sowjet-Rusland kan de historische expansiezucht in Europa blijkbaar niet onderdrukken en Stalin', stond in von Ballusecks *Algemeen Handelsblad* te lezen, 'bezwijkt opnieuw voor de verleiding om ook de rest van de wereld willens of onwillens te bekeren en te beheersen.'¹ 'De Duitse tucht is in het oosten een geweldig kapitaal van Europa dat', aldus *Het Vaderland*, 'aan het geheel zowel als aan de aldaar levende volken afzonderlijk zal ten goede komen.'² Even optimistisch was *De Volkskrant*: 'Wat thans op het spel staat, is de schepping van het continentale Europa, een statenbond, waarin we zelfs Polen, gelouterd en hervormd, kunnen zien herboren worden.'³ *De Gelderlander* vond het 'wel heel begrijpelijk dat het geduld van Berlijn thans uitgeput raakte.'⁴ In diezelfde geest schreef *De Standaard*, daaraan de verzuchting toevoegend: 'Moge God onze verscheurde mensheid genadig zijn.'⁵ Ook het hoofdartikel dat mr. Huijts in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* aan de invasie van de Sowjet-Unie wijdde, sprak van het 'dubbele spel' dat Moskou gespeeld zou hebben, zij het dat Huijts er op wees dat de invasie al op Hitlers program stond in de dagen waarin *Mein Kampf* geschreven werd.⁶

De berichtgeving in de pers werd een en al Duitse propaganda. *De Presseabteilung* gaf er een reeks nieuwe instructies voor uit. Op de 24ste werd verordeneerd dat het woord 'Rusland' in de nieuwskolommen niet meer gebruikt mocht worden: het moest steeds 'de Sowjet-Unie' heten; bepaald werd ook dat in de pers afgedrukte kaarten van het oostelijk strijdtoneel niet méér van de Sowjet-Unie mochten tonen dan een deel van het Europese gebied met als grens een lijn van 'Petersburg' (de naam 'Leningrad' werd verboden) tot Odessa. Begin juli werd daaraan toegevoegd dat alles wat met de Russische cultuur samenhang, eveneens geheel uit de pers diende te verdwijnen. 'Mogen we ook niets over vroegere Russische kunst schrijven, bijvoorbeeld over Dostojewski?' werd op de persconferentie gevraagd; Janke: 'Vorläufig nicht'⁷ – en Dostojewski werd niet meer genoemd. Maar al hielden de bladen zich ook stipt aan de afgekondigde voorschriften en verboden, zij bleven een zekere terughoudendheid betrachten: aan berichten en foto's over gruweldaden die door het communistisch bewind bedre-

¹ *Algemeen Handelsblad*, 23 juni 1941. ² *Het Vaderland*, 23 juni 1941. ³ *De Volkskrant*, 23 juni 1941. ⁴ *De Gelderlander*, 23 juni 1941. ⁵ *De Standaard*, 23 juni 1941.

⁶ *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 23 juni 1941. *De Tijd* begon eerst enkele dagen na de 22ste juni opnieuw te verschijnen. ⁷ Verslag persconferentie, 5 juli 1941 (DVK, 47).